

El dret al coneixement en el món dels continguts oberts

Alfred Giner i Garcia

Tècnic d'administració general de la Universitat de València. Unitat de suport al Vicerectorat de Convergència Europea i Qualitat - Oficina de Convergència Europea. | Alfred.Giner@uv.es

| **Data presentació:** 13/09/2008 | **Acceptació:** 17/10/2008 | **Publicació:** 22/12/2008

Resumen

Una de les funcions essencials del Derecho, en el context del nuevo paradigma tecnològic de la Sociedad de la Información y el Conocimiento, es garantizar el acceso al conjunto de datos y saberes disponibles en Internet. En este sentido, es factible hablar de un nuevo *derecho al conocimiento* reconocido en normas de diversa naturaleza. La aparición de nuevos instrumentos jurídicos como las licencias *Creative Commons*, suponen un ejemplo de este nuevo corpus jurídico que comporta, entre otros, un replanteamiento y una evolución en la manera de entender el acceso a los contenidos digitales *on-line* y el ejercicio de los derechos de autoría y de propiedad intelectual.

Palabras clave: derecho al conocimiento, *Creative Commons*, propiedad intelectual

Resum

Una de les funcions essencials del Dret, en el context del nou paradigma tecnològic de la Societat de la Informació i la Coneixement, és garantir l'accés al conjunt de dades i sabers disponibles en Internet. En aquest sentit, es factible parlar d'un nou *dret al coneixement* reconegut en normes de diversa naturalesa. L'aparició de nous instruments jurídics com les llicències *Creative Commons*, suposen un exemple d'aquest nou corpus jurídic que comporta, entre altres, un replantejament i una evolució en la manera d'entendre l'accés als continguts digitals on line i l'exercici dels drets d'autoria i de propietat intel·lectual.

Paraules clau: dret al coneixement, *Creative Commons*, propietat intel·lectual

Abstract

One of the main goals of Law, in the framework of the new technological paradigm of the "Knowledge and Information Society", is to guarantee the access to the data and knowledges available in Internet. In this way, it is possible to speak about a new Right to Knowledge recognized in rules of different kind. The appearance of new legal tools, as Creative Commons License, can be considered as an example of these new legal rules that involve, among others, a reconsideration and evolution in the way to understand the access to the digital contents on line and the exercise of author's copyright and intellectual property.

Keywords: *right to the knowledge*, *Creative Commons*, intellectual property

1. Introducció: Dret i tecnologies de la informació

Aproximar-se a les implicacions jurídiques que es deriven de l'existència dels anomenats continguts oberts o de lliure accés en la xarxa, aconsella prèviament realitzar una reflexió sobre les diverses i múltiples relacions que s'estableixen entre Dret i societat.

En aquest sentit, és ben sabut que les normes jurídiques en unes ocasions es limiten a reflectir i regular a posteriori allò que ja existeix. D'altres voltes però, l'ordenament jurídic es projecta cap al futur de manera innovadora sobre la societat. Ambdós aspectes, no obstant, són consubstancials a l'acció jurídica i són, també i alhora, un imperatiu ètic dels poders públics que han de prendre el pols a la societat de manera permanent per respondre a les demandes i reptes que aquesta presenta.

Així doncs, una de les funcions essencials del Dret, en el context de la revolució tecnològica propiciada per l'aparició de la *world wide web* i la generalització de l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació és, per exemple, garantir als ciutadans la possibilitat de decidir quina informació personal està accessible a tercers o assegurar als autors els legítims drets de propietat intel·lectual de les seues creacions. Però també al Dret li correspon remoure els obstacles que dificulten l'accés dels ciutadans al conjunt de dades i sabers disponibles en Internet i, en definitiva, al coneixement que es genera en aquest àmbit. De fet, la transcendència d'allò que ha estat en anomenar-se *societat del coneixement* no descansa tant en la mera existència de les tecnologies de la informació i la comunicació com, sobretot, en la possibilitat que aquests instruments tecnològics oferisquen a tots els ciutadans la possibilitat de desenvolupar el major valor que disposa l'ésser humà: la capacitat de crear, pensar i idear. Les TIC doncs, no són més que un element instrumental més amb el que vehicular i transmetre el coneixement. I en aquest marc, el Dret haurà de garantir que l'accés a aquest coneixement humà es produeixi de manera que afavorisca la seua distribució equitativa i no genere desigualtats.

1.1. La societat del coneixement genera nous drets

En aquest sentit, hom podria afirmar que la *societat del coneixement* ha generat nous drets, entre els quals podríem situar "l'habeas data o Dret a la Protecció de Dades de caràcter personal", creat per la jurisprudència del Tribunal Constitucional en la seua Sentència 290/2000, ex. article 18.4 de la Constitució Espanyola; o el dret a relacionar-se amb l'Administració utilitzant les TIC, que reconeix la Llei 11/2007, de 22 de juny, d'accés electrònic dels ciutadans als Serveis Públics o, per què no, un cert *ius communicationis*, entenen per aquest l'accés a la informació i a les modernes tecnologies associades a Internet, i que ben bé podria anomenar-se *dret al coneixement*. Un Dret al que des de la perspectiva jurídica i ètica, tots els poders públics han de contribuir a fer efectiu, remouent els obstacles que impedisquen o dificulten la seua plenitud.

En aquest sentit, l'aparició i popularització en certs àmbits de nous instruments jurídics com les llicències *Creative Commons* o les llicències generals (*General Public Licenses*)

en són un exemple dels canvis operats en aquesta direcció i suposen un avanç significatiu en la manera d'entendre l'accés als continguts digitals *on-line* i, en definitiva, al coneixement. També podrien citar-se ací moviments com l'*Open Access* o l'*Open Course Ware* que plantegen reptes respecte a la forma de concebre la propietat intel·lectual i d'accedir al coneixement i, en conseqüència, articulen i dissenyen noves vies per a regular, facilitar i fer possible la difusió del coneixement entre el màxim nombre de persones.

En definitiva, és raonable afirmar que l'accés a aquest coneixement per part de tots, hui en dia, s'assegura a través de la configuració d'un nou marc jurídic, diguem-ne del *Coneixement*, integrat per un conjunt de normes que disciplinen i garanteixen la utilització de les TIC, però sobretot, que faciliten la circulació i l'accés a aquest.

1.2. El dret al coneixement i la constitucionalitat

Una de les plasmacions efectives d'aquest dret dels ciutadans a un accés igual i de qualitat al coneixement, —i que ha comportat la seua incorporació a l'anomenat bloc de la constitucionalitat— s'ha produït en l'Estat Espanyol a través de les reformes estatutàries iniciades a partir del 2004. Pel que fa a la Comunitat Valenciana, aquesta incorporació té lloc a través de la Llei Orgànica 1/2006, de 10 d'abril, de Reforma de la Llei Orgànica 5/1982, de 1 de juliol, de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.

Així, en l'article 19, integrat en el Títol II dedicat als drets i deures dels valencians, s'assenyala que: "1. En l'àmbit de les seues competències, la Generalitat impulsarà un model de desenrotllament equitatiu, territorialment equilibrat i sostenible, basat en la incorporació de processos d'innovació, la plena integració en la societat de la informació, [...]. 2. Queda garantit el dret dels valencians a l'accés a les noves tecnologies i que la Generalitat desenrotlle polítiques actives que impulsen la formació, les infraestructures i la utilització d'estes".

L'anterior reconeixement ve acompanyat de l'atribució de la competència exclusiva, sense perjudici d'allò disposat en l'article 149 de la Constitució i, en el seu cas, de les bases i ordenació de l'activitat econòmica general de l'Estat, sobre "el règim de les noves tecnologies relacionades amb la societat de la informació i del coneixement" segons disposa l'article 49.3.16 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.

Així doncs, al recent Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana trobem un reconeixement exprés d'aquest *dret al coneixement* així com una crida a l'acció dels poders públics per a fer efectiu l'exercici igual, de qualitat, i no discriminatori del mateix, eliminant tots els obstacles o tanques que impedisquen o dificulten la seua realització plena i efectiva als ciutadans en que s'integra, d'acord amb el que disposen els articles 9 de la Constitució Espanyola i 10.4 de l'Estatut d'Autonomia.

2. El límit al coneixement: la propietat intel·lectual

A ningú no se li escapa que, un dels límits a l'accés a aquest coneixement en l'àmbit de la xarxa —a voltes no pas l'únic, puix les dificultats tècniques per utilitzar les TIC en

són un altre de ben important— està constituït, sens dubte, pels drets de propietat intel·lectual que ostenten els autors *pel sol fet de la seua creació* —d'acord amb el que reconeix l'article 1 del TRLPI—.¹

El corpus jurídic que regula aquests límits a la lliure circulació dels continguts està configurat bàsicament pel Reial Decret Legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, pel que s'aprova el Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual.

Així, la propietat intel·lectual es defineix com aquella que pretén protegir els interessos de les persones creadores. I aquests interessos es concreten en drets de caràcter moral, d'una banda, i patrimonial, d'altra. Totes dues categories són concedides per la llei bàsicament als autors pel sol fet de la creació d'una obra literària, artística o científica, tant publicada o que encara no haja vist la llum, d'acord amb el que disposen els articles 2 i 10.1 del TRLPI.

L'ordenament jurídic protegeix als particulars mitjan el mecanisme d'atribuir-los allò que s'anomenen drets subjectius: certa dosi de poder que els permet apreciar i autotutelar els seus propis interessos. En el camp de la propietat intel·lectual, aquesta tutela es projecta sobre les dos facetes presents en tota obra: els drets morals d'autor com emanació de la seua personalitat, i els drets patrimonials, com facultat de fer seues les utilitats econòmiques d'allò que ha creat, ço és els drets de reproducció, distribució, comunicació pública i transformació —arreglats a l'article 17 del TRLPI—.

El drets d'autor es basen en la idea d'un dret personal de l'autor, fundat en una forma d'identitat entre l'autor i la seua creació. El dret moral està constituït com a emanació de la persona de l'autor: reconeix que la obra és expressió de la persona de l'autor i així se li protegeix. Atenent a la seua naturalesa personalíssima els drets morals d'autor són irrenunciables i inalienables, d'acord amb el que indica l'article 14 del TRLPI. I drets morals d'autor són el dret a decidir si l'obra ha de ser divulgada i en quina forma, el dret a exigir el reconeixement de la seua condició d'autor de l'obra o el dret a exigir el respecte a la integritat, entre altres.

D'altra banda, el Dret reacciona front a comportaments il·legítims concedint al perjudicat una sèrie de vies o camins jurídics. Així, trobem les anomenades accions civils que venen arreglades fonamentalment en el citat TRLPI, i per a les modalitats d'atac a la propietat intel·lectual considerades més greus pel legislador, existeix una protecció dispensada per la legislació penal.

L'actual sistema de propietat intel·lectual regula les situacions en què es poden veure els autors i creadors, titulars dels drets d'autoria i d'exploació. Ara bé, ningú no pot obviar que l'aparició d'Internet planteja nous reptes pel que fa a la relació entre autors i usuaris d'eixes obres. Parlar d'accés a la cultura i al coneixement en la *societat de la informació*, exigeix abordar amb un cert detall les noves formes d'enten-

dre la propietat intel·lectual i d'exercir els drets patrimonials que la legislació en la matèria reconeix als seus titulars, així com l'anàlisi de nous conceptes com els que fan referència als continguts en obert o lliures.

3. Continguts oberts i domini públic

En aquest sentit, el terme contingut obert o Open Contents ha estat definit com aquell que “[...] serve para designar aquellos materiales (archivos de datos, texto, vídeo, audio, imágenes) que [...] se publican en un formato explícitamente diseñado para permitir la copia, modificación, distribución y permiso para crear obra derivada [...]”.²

Per tant, una primera puntualització que s'ha de fer és que els continguts oberts no necessàriament es troben fora del règim de protecció que atorga la legislació en matèria de propietat intel·lectual. Ara bé, des d'un punt de vista jurídic, què s'entén per continguts oberts? Són el mateix que el domini públic?

Per a abordar aquesta qüestió cal veure prèviament quines obres tenen algun tipus de limitació al seu accés pel fet de ser objecte de propietat intel·lectual. Cal tindre en compte que els drets d'autor es reconeixen a aquelles obres que tenen una sèrie de característiques. No tota creació humana es susceptible de ser protegida. Per a conèixer quines obres són les que estan emparades per la legislació en matèria de propietat intel·lectual el TRLPI ens indica, al seu article 1, relatiu al fet generador dels drets d'autor, que aquest ve determinat per la creació d'una “[...] obra literària, artística o científica [...]”. Per a saber que entén el legislador per obra literària, artística o científica”, i per tant, sotmesa a aquesta protecció, l'article 10 del TRLPI ens indica que són *creacions originals* és a dir, tal i com indica la doctrina, què l'obra tinga la imprompta del seu autor, què es tracte d'una activitat expressada de forma creativa³.

L'article 11 del TRLPI estableix, no obstant, una sèrie de puntualitzacions, amb les que s'estén també aquesta protecció a les *obres derivades* d'una altra original (bàsicament les traduccions i adaptacions, revisions, actualitzacions, anotacions, etc). No s'exigeix, per tant, novetat però sí originalitat per a accedir a la protecció del dret d'autor ja que les obres derivades també gaudeixen d'aquesta protecció.

A partir de l'anterior, podríem diferenciar tres categories dins dels continguts oberts:

a) Aquelles obres que estan protegides per la LPI però sobre les que els seus autors decideixen no reservar-se la totalitat dels drets patrimonials o exercir-los amb condicions. En aquest sentit, una part important dels anomenats continguts oberts són obres protegides per la legislació en matèria de propietat intel·lectual sobre les que els seus autors només és reserven uns drets per tal de facilitar la seua difusió i accés. Les llicències *Creative*

¹ Reial Decret Legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, pel que s'aprova el Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual, en endavant citat amb les sigles TRLPI.

² <http://www.contenidos-abiertos.org/propiedad-intelectual/index.php/ES/PI/DE>

³ Notes de la conferència sobre “Derechos de propiedad intelectual en la legislación de nuestros días” impartida per la Dra. Concepción Sáiz, profesora de D. de Dret Civil de la Universitat de València en les Jornades sobre “Autoria, propietat intel·lectual i indústries culturals”, celebrada el 17 de novembre de 2008 en el Col·legi Major Lluís Vives.

Commons en serien, tal i com veiem en el punt següent, un bon exemple.

b) Aquelles obres integrants del domini públic, ço és, tal i com el defineix l'article 41 del TRLPI aquelles en les que "s'han extingit els drets d'explotació de l'obra i que, per tant, poden ser utilitzades per qualsevol, sempre que es respecte l'autoria i la integritat de l'obra". Serien obres que integren el domini públic bé per què així ho ha decidit el seu autor per què ha renunciat als drets de propietat intel·lectual, o bé per què els drets d'explotació han caducat.

c) I per últim, també podríem incloure aquelles obres que per no ser creacions originals, ni enquadrar en l'obra derivada, és a dir, no reunir les notes que les fan titulars dels drets de propietat intel·lectual, no són protegibles pel TRLPI.

Al cap i a la fi, amb aquest concepte de continguts en obert, —open o commons—, es defineixen béns característics de la societat digital, com el coneixement, la informació i la cultura, amb els que hom es refereix no només a aquells continguts que integren el domini públic tal com el defineix el TRLPI, sinó també a obres que tot i estar emparades pels drets d'autoria i propietat intel·lectual es posen a l'abast de tots si bé de manera limitada.

4. Drets d'autor o Drets dels ciutadans?

En aquest nou escenari, un dels instruments jurídics més reeixits que faciliten la circulació en obert dels bens culturals ha estat el de les llicències *Creative Commons* amb el que es pretén oferir models de llicències *copyleft* als autors de continguts.

L'article 1 del TRLPI indica que "la propietat intel·lectual d'una obra literària, artística o científica correspon a l'autor pel sol fet de la seua creació". En aquest sentit, i tal i com hem citat anteriorment, l'autor posseeix uns drets morals i econòmics sobre la seua creació i, com a tal titular, pot fer la gestió que considere més oportuna, podent cedir l'ús lliure o només de manera parcial. Les llicències *Creative Commons* són, al cap i al fi, distintes classes d'autoritzacions que dona el titular d'una obra per a un ús més o menys lliure o gratuït de la mateixa. Existeixen, tal i com veurem a continuació, distintes classes de llicències d'aquest tipus que permeten a tercers poder-les utilitzar lliure i gratuïtament amb major o menor extensió.

Com ha reconegut ja una part de la jurisprudència menor⁴, en els últims temps està assolint una certa importància el moviment denominat *Open Access* u *Open Contents*, relacionat amb l'expansió d'Internet com a mitjà de distribució de continguts. Tal i com ha indicat el jutgador en la Sentència núm. 15/2006, de 17 de febrer, del Jutjat de primera instància de Badajoz assistim a una evolució des "d'un model de difusió dels continguts [...] limitat a la venda

i lloguer d'exemplars, controlat per la indústria de continguts, [...] a un model quasi il·limitat, gràcies a la difusió global que proporciona Internet, àmbit en el que els propis creadors, sense intermediació de la indústria, poden posar a disposició dels usuaris d'Internet còpies digitals de les seues obres".

Una altra sentència, aquesta de l'Audiència Provincial de Madrid⁵ assenyala que "l'aparició d'aquest fenomen ha provocat la concurrència o coexistència de diferents models de difusió de continguts" en la xarxa:

"A) [...] El tradicional, basat en la protecció de la còpia (copyright) que busca una restricció de l'accés i l'ús del contingut on line, recorrent a fórmules negocials de caràcter restrictiu i mesures tecnològiques de control d'accessos [...].

B) [i un altre] ...model que proporciona accés lliure *on-line* als continguts, permetent-se en ocasions l'ús personal dels mateixos (models de llicència implícita) i, en d'altres supòsits, la difusió lliure de l'obra, la seua transformació i inclús la seua explotació econòmica, amb l'única condició de citar la font. Es tracta dels models de domini públic i de llicències generals, com són, per exemple, les llicències creatives commons, algunes de les quals inclouen la clàusula *copyleft*.

[...] Amb la clàusula *copyleft* el titular permet la transformació i modificació de la seua obra, obligant al responsable de l'obra modificada a posar la mateixa a disposició del públic amb les mateixes condicions, ço és, permetent el lliure accés i la seua transformació. Amb les llicències *Creative Commons*, el titular dels dret es reserva l'explotació econòmica i pot, si així ho desitja, impedir transformacions de la mateixa. Per tant, cal distingir les llicències creatives commons de la clàusula *copyleft*. En ocasions, hi haurà llicències creatives commons que inclouen la clàusula *copyleft*, però en d'altres no".

4.1. El projecte *Creative Commons*

D'acord amb el que indica la seua pàgina web⁶ *Creative Commons* és una corporació americana que naix als EUA en el 2001 i que actualment té la seu en la *Stanford Law School* (Califòrnia). L'objectiu d'aquesta institució és reforçar als creadors per a què siguin aquests els qui fixen els termes en què les seues obres han de ser utilitzades, els drets que desitgen entregar i les condicions en què ho fan. Tal i com figura en la seua web "molta gent s'ha donat compte al llarg del temps que el dret de còpia absolut no li ajuda a l'hora d'aconseguir l'exposició o distribució".

Amb aquesta finalitat, i dins del marc dels drets d'autor, han desenvolupat una sèrie de llicències que permeten i faciliten a autors i usuaris una major flexibilitat i llibertat a l'hora de difondre les seues obres i d'accedir a continguts elaborats per tercers. Un sistema que, tal i com s'ha encar-

⁴ Jurisprudència menor que reconeix el moviment *copyleft* i *Creative Commons*: sentència núm 12/2006 del Jutjat del Mercantil núm. 5 de Madrid, de 2 de febrer; sentència núm 15/2006, de 17 de febrer del Jutjat de primera instància de Badajoz; sentència núm 158/2006, de 25 d'octubre del Jutjat del Mercantil núm. 1 d'Oviedo o la sentència d'11 d'abril de 2007 del Jutjat de primera instància núm. 4 de Salamanca.

⁵ Sentència de l'Audiència Provincial de Madrid núm. 150/2007 (secció 28), de 5 de juliol

⁶ Pàgina web del projecte *Creative Commons*: <http://es.creativecommons.org/>

regat d'estudiar i analitzar des del món del dret la professora de la UOC Raquel Xalabarder⁷, és plenament compatible amb el règim jurídic de la propietat intel·lectual que ve regulat en la RD Legislatiu 1/96, de 12 d'abril pel que s'aprova el Text Refòs de la Llei de Propietat Intel·lectual.

A Espanya el projecte es va iniciar en febrer de 2003 quan la Universitat de Barcelona decideix buscar un sistema per a publicar material docent seguint l'exemple del *Massachusetts Institute of Technology*. Des d'octubre de 2004 les llicències *Creative Commons* adaptades a la legislació espanyola sobre propietat intel·lectual estan disponibles i hom les pot consultar a la pàgina web d'aquest projecte: <http://es.creativecommons.org/>.

Així *Creative Commons* ofereix un ventall d'oportunitats entre els drets d'autor plens —tots els drets reservats— i el domini públic —sense drets reservats—.

Aquest model parteix de la idea comú de pretendre col·locar les obres en la xarxa per als seu accés lliure i gratuït per part del públic. Els seus partidaris ho proposen com a alternativa a les restriccions de drets per a fer i redistribuir còpies d'una obra determinada, derivades de les normes en matèria de drets d'autor i propietat intel·lectual. Es pretén garantir així una major llibertat, permetent que cada persona receptora d'una còpia o una versió derivada d'un treball pugui, al seu torn, utilitzar, modificar i redistribuir tant el propi treball com les versions derivades del mateix. Es tracta, com sostenen els impulsors d'aquest model, d'atorgar a l'autor el control absolut sobre les seues obres, i sorgeix com resposta front al tradicional model de copyright.

Així si el paradigma del sistema tradicional del dret d'autor és *tots els drets reservats*, per a les llicències *Creative Commons* el paradigma canvia a *alguns drets reservats*. En el sistema del dret d'autor el principi és que tota utilització d'una obra ha de tindre un permís exprés del titular dels drets d'autor. Per contra, les llicències *Creative Commons* tracten de facilitar el treball pel creador que només vol reservar-se alguns drets, per a què pugui difondre i distribuir la seua obra, i a l'usuari per a què pugui copiar-la i reutilitzar-la, ja que està a la seua disposició amb una sèrie de condicions no tan restrictives com les que suposa el copyright.

Les llicències *Creative Commons* es desenvolupen a partir de quatre condicions bàsiques amb les que l'autor pot jugar: el reconeixement (*attribution*), la no comercialització (*non commercial*), la no creació d'obres derivades (*non derivative works*) i el compartir igual (*share alike*):

Reconeixement (*Attribution*): el material creat per un artista pot ser distribuït, copiat i exhibit per terceres persones si es mostra en els crèdits.

No Comercial (*Non commercial*): el material original i els treballs derivats poden ser distribuïts, copiats i exhibits mentre els seu ús no siga comercial.

Sense Obra Derivada (*No Derivate Works*): el material creat per un artista pot ser distribuït, copiat i exhibit però no es pot utilitzar per a crear un treball derivat de l'original.

Compartir Igual (*Share alike*): el material creat per un artista pot ser modificat i distribuït però baix la mateixa llicència que el material original.

Amb aquestes quatre condicions combinades es poden generar les sis llicències que es poden escollir i que podem veure en la Figura 1.

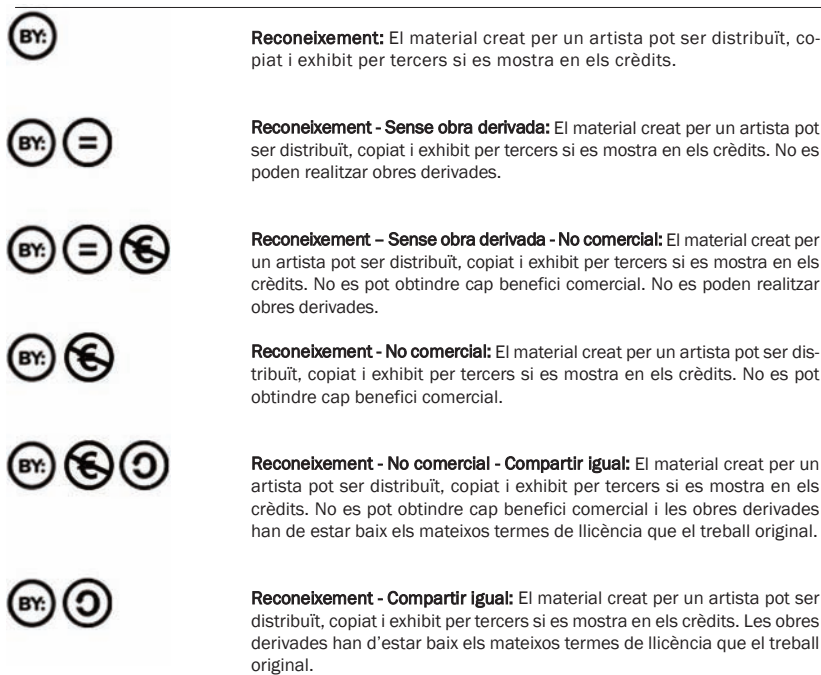

Figura 1

Una volta l'autor elegix el tipus de llicència, inclou en un lloc visible de la seua obra la icona "Creative Commons - Alguns drets reservats" en la que s'adverteix que el contingut està llicenciat utilitzant les *Creative Commons* i té alguns drets reservats. En l'espai web de *Creative Commons*, que acaba de publicar la versió 3.0 d'aquestes llicències, s'indica de manera detallada com enllaçar-lo o incorporar-lo a l'obra.

Cal tindre en compte que les *Creative Commons* son una alternativa al copyright, ara bé açò no eximeix a l'autor del deure d'inscriure la seua obra al Registre de Propietat Intel·lectual per tal de poder acreditar el caràcter original de la seua obra i per tant la titularitat dels drets corresponents.

La llicència utilitzada s'expressa de tres formes:

⁷ Article accessible <http://www.uoc.edu/uocpapers/dt/esp/xalabarder.html>

Commons Deed: un resum llegible del text legal amb les icones rellevants.

Legal Code: el codi legal complet en el que es basa la llicència escollida.

Digital Code: el codi digital, que pot llegir la màquina i que serveix per a què els motors de recerca i altres aplicacions identifiquen el treball i les condicions d'ús.

Cal no oblidar que les obres que es divulguen o comuniquen baix alguna de les llicències de *Creative Commons* no són de domini públic. De fet, la utilització d'aquestes llicències comporta mantindre el copyright i les mesures de control que aquest atorga a l'autor. Posar les obres davall una llicència *Creative Commons* no significa que no tinguin copyright. Aquestes llicències no impliquen posar l'obra en el domini públic, però sí que fomenten la reutilització creativa de l'obra en formes que no permetria la protecció total del copyright.

També cal tindre en compte que la difusió o publicació d'una obra amb la llicència no comercial no impedeix que l'autor continue explotant-la econòmicament, ja que la condició de *ús no comercial* només té aplicació per a aquells que utilitzen eixa creació, no per a l'autor, que no deixa per això de ser el propietari del copyright. La llicència no comercial significa que si tercers utilitzen, comercien o copien l'obra, no poden fer-ho per *compensació monetària o guany financer*, a menys que tinguin el permís de l'autor.

Tal i com indica la pròpia pàgina web del projecte *Creative Commons*, "un dels objectius del projecte [...] és animar a la gent a experimentar amb noves formes de promoció i màrqueting el seu treball. De fet, l'opció de llicència no comercial és una ferramenta que ajuda a la gent a guanyar diners amb el seu treball, permetent-los augmentar al màxim la distribució de les seues obres i mantenint al mateix temps el control sobre els aspectes comercials del seu copyright."

A més del que s'ha indicat, s'ha d'anotar que algunes combinacions de les opcions de llicència són incompatibles entre si. Així, hi ha una combinació d'opcions que no té sentit: *Sense obres derivades* combinada amb *Compartir davall la mateixa llicència*. Aquesta combinació no és vàlida perquè la condició *Compartir davall la mateixa llicència*, només té sentit amb obres derivades.

Per últim, ha d'observar-se que totes les llicències *Creative Commons* necessiten que els titulars de les llicències adjunten els termes originals a cada còpia literal que distribuïsquen, de manera que si es copia una obra que està davall una llicència no comercial, l'obra resultant haurà d'estar també davall una llicència no comercial. L'opció *Compartir davall la mateixa llicència* serveix per a estendre aquest requisit a totes les obres derivades de l'original.

5. Universitat i accés al coneixement

Aquestes noves formes d'accés al coneixement adquireixen una importància singular en l'àmbit universitari, puix ací radica per excel·lència la generació i difusió del coneixement. De fet, moviments com el *Open Access*, *Science Commons*, l'*Open Educational Resources*, o l'*Open Course Ware* tenen la seua gènesi en el món universitari.

La Llei Orgànica 6/2001, de 21 de desembre, d'Univer-

sitats, defineix en el seu títol preliminar les funcions de la institució universitària i, en aquest sentit, estableix al seu article 1.2, apartats c) i d), que "la Universitat està al servei de la societat i de [...] la difusió del coneixement i la cultura. Al seu torn, l'article 39 senyala que la universitat té, com un dels seus objectius essencials, el desenvolupament de la investigació científica, tècnica i artística i la transferència de coneixement a la societat [...]".

Els Estatuts de la Universitat de València aprovats pel Decret 128/2004, de 30 de juliol, del Consell de la Generalitat, en el seu article 3 estableixen que la Universitat de València "és una institució difusora de la cultura en el si de la societat [...]". Tanmateix, l'art 4 indica que "la Universitat de València està al servei del desenvolupament intel·lectual i material dels pobles, del progrés del coneixement [...]".

Aquestos objectius no obstant, podrien trobar els seus límits en els drets de propietat intel·lectual que l'article 1 del TRPLI reconeix als autors d'una obra literària, artística o científica pel sol fet de la seua creació. És cert, no obstant, que la llei preveu determinades excepcions a aquesta regla general, i una d'elles està configurada pels supòsits on s'atribueix la creació i titularitat de drets a una altra persona. Així és el cas del règim jurídic de les obres realitzades per una persona jurídica. Els articles 7 i 8 ens donen les regles per atribuir la titularitat i l'art 51 exigeix l'existència d'un contracte. Així l'art. 51 del TRPLI en els seus apartats 1 i 2 regula la transmissió dels drets de l'autor assalariat, tot indicant que "la transmissió a l'empresari dels drets d'explotació de l'obra creada en virtut d'una relació laboral es regirà per allò pactat en el contracte, havent aquest de realitzar-se per escrit. A falta de pacte escrit, es presumirà que els drets d'explotació han estat cedits en exclusiva i amb l'alcanç necessari per a l'exercici de l'activitat habitual de l'empresari en el moment de l'entrega de l'obra realitzada en virtut de l'esmentada relació laboral".

Hi ha, per tant, una presumpció de cessió de drets d'explotació a favor de l'empresari que caldria entendre dins de les facultats necessàries i ordinàries per a què l'empresari desenvolupe les activitats pròpies del seu negoci. Ara bé, és aplicable aquesta limitació als materials elaborats pel personal docent i investigador de la Universitat en el marc de la seua activitat? I per tant, podria la Universitat disposar dels drets de propietat intel·lectual d'aquestes obres, per a, per exemple, compelir a què es difonguen en obert i estiguen accessibles?

La primer dificultat vindria del fet que la naturalesa de la relació que vincula majoritàriament al PDI i a la Universitat és funcional i no laboral tal i com exigeix el TRPLI. Però a més, en l'àmbit docent i investigador de la Universitat és certament discutible l'aplicació d'aquesta presumpció de transmissió dels drets patrimonials de propietat intel·lectual. Sobretot per què no ens trobem davant cap empresa si no davant d'una institució com la universitat.

No obstant l'anterior, els Estatuts de la Universitat de València aprovats pel Decret 128/2004, de 30 de juliol, del Consell de la Generalitat, si que contenen una xicoteta referència a aquesta qüestió que d'alguna manera apunta a la possibilitat de reivindicar, com a mínim, la participació de

la institució en els resultats d'allò que s'investiga. Així, en el seu art. 145.1 estableixen que "tot respectant els drets dels investigadors i les investigadores reconeguts per la legislació vigent, corresponen a la Universitat de València els drets de propietat industrial i altres resultats que siguin susceptibles d'apropiació derivats de la investigació duta a terme pel seu personal docent i investigador, amb els seus mitjans personals, materials i de coneixement".

En qualsevol cas, la dificultat per a justificar jurídicament la propietat dels drets d'explotació dels resultats de la investigació o la docència en l'àmbit universitari, no obsta per què des de la institució universitària s'impulsen i s'estimulen polítiques i actuacions que coadjuven a afavorir una difusió dels béns culturals i informacionals. La utilització per part del professorat d'instruments com les llicències *Creative Commons*, en la mesura que aquestes no exclouen que l'autor original pugui comercialitzar l'obra lliurement donat que la titularitat dels drets morals i d'explotació sobre l'obra pertanyen a l'autor, en són una bona pràctica que a més casa bé amb els objectius públics d'una institució com la universitat.

6. Conclusions

L'aprofitament de les oportunitats que brinda el nou paradigma tecnològic exigeix una gestió de la informació i el coneixement, que maximitze les possibilitats de transferència cap a la societat, per tal que l'enriquiment siga global i afecte a tots.

Aquest repte té una importància especial per a la institució universitària, que aborda en aquests temps la darrera etapa d'implantació del procés de Bolonya i la consegüent creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior amb el que precisament es vol superar fronteres estatals en benefici de l'intercanvi de coneixement i la lliure circulació.

En aquest sentit, assistim a la configuració progressiva d'un corpus jurídic que reconeix expressament el dret d'accés a aquest coneixement i que de manera singular, estimula i fomenta la circulació en obert dels béns culturals. Un nou escenari en el que l'exercici dels legítims drets de propietat intel·lectual es realitza en un règim que garanteix, alhora, l'accés i la difusió del coneixement.

Bibliografia

- Xalabarder Plantada, Raquel (2006). Las licencias Creative Commons: ¿una alternativa al copyright?. *UOCpapers - Revista sobre la sociedad del conocimiento* 2, pp. 1-12. <http://www.uoc.edu/uocpapers/dt/esp/xalabarder.html>
- Roca Sales, Meritxell (2007). Drets de propietat intel·lectual i Internet a Espanya. Materials per a un debat informat. *Informe de Recerca 1.0*. http://www.contenidos-abiertos.org/biblioteca/documentos/coleccion_externos/F-1469-1514.pdf

| Cita recomanada d'aquest article

Giner i Garcia, Alfred (2008). El dret al coneixement en el món dels Continguts Oberts. @tic. revista d'innovació educativa. (nº 1) <http://ojs.uv.es/index.php/attic/article/view/55/60> Data de consulta, dd/mm/aa